DOI https://doi.org/10.30525/978-9934-26-615-7-51

NOTIFICATION OF AN INDIVIDUAL AND DESTRUCTION OF MATERIALS FROM COVERT INVESTIGATIVE (SEARCH) ACTIONS AS PROSECUTORIAL SAFEGUARDS FOR THE PROTECTION OF PRIVACY: A LEGAL AND REGULATORY PERSPECTIVE

ПОВІДОМЛЕННЯ ОСОБИ ТА ЗНИЩЕННЯ МАТЕРІАЛІВ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ЯК ПРОКУРОРСЬКІ ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ ПРИВАТНОСТІ ОСОБИ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Smakovskyi O. S.
Postgraduate Student at the Department of Criminal Law
Zaporizhzhia National University
Zaporizhzhia, Ukraine

Смаковський О. С.
аспірант кафедри кримінального права
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна

Негласні слідчі (розшукові) дії за своєю природою є найбільш інтенсивною формою втручання держави у приватне життя особи, оскільки здійснюються без її відома і, як правило, без можливості оскаржити таке втручання в момент його вчинення. Саме тому міжнародні стандарти та національне законодавство передбачають компенсаторні механізми, які мають «відновити» для особи можливість контролю за законністю обмеження її прав уже після завершення негласного втручання. До таких механізмів належать, по-перше, подальше повідомлення особи про проведені щодо неї НСРД (ст. 253 КПК України) і, по-друге, знищення відомостей, речей та документів, що не мають значення для кримінального провадження (ст. 255 КПК України).

Конституційною основою цих гарантій є ст. 32 Конституції України, яка забороняє збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і гарантує кожному право знайомитися з відомостями про себе, що не є державною таємницею, а також вимагати їх вилучення. Конвенційною основою є ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ), у практиці застосування якої Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) сформулював вимогу «якості закону» та наявності адекватних

і ефективних гарантій проти зловживань при таємному спостереженні. Уже в рішенні «Klass and Others v. Germany» (1978) ЄСПЛ визнав [1], що питання подальшого повідомлення особи нерозривно пов'язане з ефективністю засобів правового захисту: особа, яка не знає про втручання, позбавлена можливості оскаржити його. Водночас Суд допустив, що відсутність повідомлення сама по собі не суперечить ст. 8 ЄКПЛ, якщо воно загрожувало б довгостроковій меті заходів спостереження (§ 58). У подальших рішеннях – «Weber and Saravia v. Germany» (2006) [2], «Roman Zakharov v. Russia» (2015) [3], «Szabó and Vissy v. Hungary» (2016) [4] – ЄСПЛ уточнив, що повідомлення має бути здійснене, як тільки воно може відбутися без шкоди для мети заходу, а зберігання і знищення отриманих даних повинні регулюватися чіткими правилами. Щодо України ці стандарти були застосовані у справі «Волохи проти України» (2006), де Суд констатував відсутність у національному праві на той час гарантій щодо строків зберігання та знищення перехопленої кореспонденції.

У системі суб'єктів кримінального провадження саме прокурор є тим органом, на якого КПК України покладає обов'язок реалізації обох згаданих гарантій, що зумовлено його процесуальним статусом процесуального керівника досудового розслідування (ст. 36 КПК України), а також тим, що за змістом ст. 246, 251, 252, 255 КПК України прокурор або погоджує, або самостійно приймає рішення про проведення НСРД, отримує їх результати і вирішує їх подальшу долю. А. В. Лапкін слушно зазначає, що прокурор у кримінальному провадженні поєднує функцію обвинувачення із правозахисною складовою [5, с. 45-50], і саме в інституті НСРД ця двоєдина природа його діяльності проявляється найбільш повною мірою. М. А. Погорецький і Д. Б. Сергєєва [6] у свою чергу наголошують, що результати НСРД набувають доказового значення лише за умови дотримання процесуальної форми їх отримання, фіксації та використання, частиною якої є і наступні дії прокурора щодо повідомлення осіб та знищення матеріалів [7].

Таким чином, право особи знати про втручання слід розглядати як комплексну гарантію, що реалізується у двох взаємопов'язаних формах: позитивній – через повідомлення, та негативній – через знищення інформації, яка не має доказового значення, причому ч. 5 ст. 255 КПК України прямо встановлює, що знищення не звільняє прокурора від обов'язку повідомлення. Дослідження цих форм у їх єдності й становить предмет цього підрозділу. Таке розмежування потребує врахування відмінностей у безпосередньому призначенні кожної з названих форм. Повідомлення забезпечує поінформованість особи про здійснене обмеження її прав, тоді як знищення інформації

спрямоване на припинення подальшого зберігання та потенційного використання відомостей, потреба в яких для кримінального провадження відсутня. Отже, йдеться про взаємодоповнювальні складові захисту приватності, одна з яких створює передумови для перевірки правомірності втручання, а інша обмежує тривалість його інформаційних наслідків. Їх поєднання дозволяє охопити як сам факт негласного одержання відомостей, так і подальшу долю отриманої інформації.

Література:

1. Klass and Others v. Germany URL.: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57510%22]}
2. Weber and Saravia v. Germany URL.: https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-76586%22]}
3. Roman Zakharov v. Russia URL.: https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-159324%22]}
4. Szabó and Vissy v. Hungary URL.: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-160020%22]}
5. Лапкін А. В. Прокурор у кримінальному провадженні: теоретичні, правові та організаційно-методичні проблеми : монографія. Харків: Право, 2020. 1304 с.
6. Сергєєва Д. Б. Проблемні аспекти законодавчого визначення відомостей щодо негласних слідчих (розшукових) дій. *Вісник кримінального судочинства.* 2015. № 1. С. 104–110. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/1_2015_Sergeeva.pdf
7. Погорецький М. А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі : монографія. Харків : Арсіс ЛТД, 2007. 576 с.